

Alan Woods

Inledning till Staten och revolutionen – Statens roll och socialdemokratien

Detta är inledningen till en aktuell nyutgåva av Lenins klassiska *Staten och revolutionen*, som Lenin skrev under augusti-september revolutionsåret 1917 och publicerades för första gången som broschyr i slutet av november 1917. Den gavs på nytt ut i december 1918.

När mina svenska kamrater tillfrågade mig om att skriva ett kort förord till Lenins bok *Staten och revolutionen* tackade jag genast ja till uppgiften, med tanke på vilken enorm betydelse denna bok har i den världsomfattande kampen för socialism. Trots dess oerhörda betydelse, ägnar inte ens de mest politiskt medvetna arbetarna vanligtvis någon uppmärksamhet åt frågan om staten. Detta är ingen slump. Staten skulle inte vara till någon nytta för den härskande klassen om inte folk trodde att den är neutral, ofarlig och står över alla motsättningar mellan klasser och individer i samhället – något som ”bara finns där” som en självklarhet.

Av denna anledning ligger det inte i etablissemangets intresse att göra befolkningen uppmärksam på den verkliga funktionen hos de institutioner som vi kallar staten. Konstitutionen, lagarna, armén, polisen och rättsväsendet – dessa frågor är närmast tabu i vårt nuvarande ”demokratiska” samhällsskick. Det frågas nästan aldrig varför dessa institutioner finns, eller hur och när de skulle kunna ersättas. Varje allvarligt menad diskussion om sådana frågor anses som opassande, oacceptabel eller som ”dålig stil” – som att svära i kyrkan. Staten är väl ”allas vår gemensamma egendom”? Inte sant?

Men saker är sällan som de ser ut. Marxismen förklarar att staten (det vill säga, varje stat) är ett verktyg för att en klass ska kunna härska över en annan. Staten kan aldrig vara neutral. Redan i *Kommunistiska manifestet*, som skrevs för mer än 150 år sedan, förklarar Marx och Engels att staten bara är ”ett utskott som förvaltar hela borgarklassens gemensamma affärer”.

Och det är precis så det ligger till. De som kontrollerar produktionssystemet kontrollerar i sista hand även staten. Statens makt härrör från produktionsförhållanden och inte personliga egenskaper.

I människans förhistoriska samhällen berodde hövdingens auktoritet på det mod han visat i strid, stammarnas äldstes auktoritet på deras visdom, och så vidare. Men i dag styrs staten av en armé av ansiktslösa individer, anonyma byråkrater och funktionärer vars auktoritet bara bygger på officiella titlar och positioner. Staten ska i teorin tjäna folket, men är i själva verket en omänsklig maskin, ett monster som står över oss alla som vår herre och härskare.

I klassamhällen är statsmakten av nödvändighet centraliserad, hierarkisk och byråkratisk. Ursprungligen hade staten en religiös karaktär och var sammanflätad med prästkastens makt. Högst upp fanns den gudomliga kungen och under honom en armé av ämbetsmän, funktionärer, skriftlärda, förmän och så vidare. Skrivkonsten i sig beundrades som något mystiskt, som endast detta fåtal kände till. Således är staten redan från första början skymd i ett mystiskt och religiöst töcken. De verkliga sociala maktförhållandena uppträder i förklädd form.

Detta är fortfarande fallet. I Storbritannien odlar man medvetet denna mystik med pompa och ståt, invecklade ceremonier och märkliga traditioner. I USA odlar man den med andra medel: en kult kring presidenten, som personifierar statsmakten. Varje form av statsmakt innebär att en klass dominerar resten av samhället. Även i sin mest demokratiska form innebär staten diktatur under en enda klass – den härskande klassen – den klass som äger och kontrollerar produktionsmedlen.

Frågan om staten har alltid varit helt grundläggande för marxister, och har fått ett stort utrymme i flera av marxismens viktigaste texter – däribland *Familjens, privategendomens och statens ursprung* av Friedrich Engels och *Louise Bonapartes artonde Brumaire* av Karl Marx. Så här sammanfattar Engels sin analys av staten:

”Staten är alltså inte en makt som påtvingas samhället utifrån. Lika litet är den 'den sedliga idéns verklighet' eller 'förnuftets bild och verklighet', som Hegel påstår. Den är snarare en produkt av samhället på ett bestämt utvecklingsstadium. Staten utgör beaktelsen att detta samhälle invecklat sig i en olöslig motsägelse med sig själv, splittrats i oförsonliga motsättningar, som det inte är i stånd att avskaffa. Men för att dessa motsatser, klasser med oförenliga ekonomiska intressen, inte ska förinta sig själva och samhället i en fruktlös kamp, är det nödvändigt med en makt som skenbart står över samhället; som har till uppgift att dämpa konflikten och hålla den inom 'ordningens' gränser. Och denna makt, som framgått ur samhället men som ställer sig över samhället, och mer och mer avlägsnar sig från samhället – är staten.” (Friedrich Engels, *Familjens, privategendomens och statens ursprung*)

Vid sidan av Engels klassiska verk är det Lenins *Staten och revolutionen* – utan tvekan ett av nittonhundratalets viktigaste verk – som bäst förklarar hur marxismens teori om staten ska förstås. Boken skrevs sommaren 1917, mitt under den ryska revolutionens stormvirvlar, och intar en central plats inom den marxistiska litteraturen. Det är här som Lenin förklarar att staten, om man skalar av allt som inte är absolut nödvändigt, i sista hand består av ”särskilda förband av beväpnade människor”: armén och polisen. Den är ett organ för att en klass ska kunna förtrycka en annan.

Reformisterna och frågan om staten

Borgerlig juridik betraktar staten som någon slags opartisk domare, som står över klasskonflikter och särintressen. Denna inställning delas också av alla typer av reformister. Men det synsättet bortser från det grundläggande faktum att kärnan i varje stat, med dess väpnade styrkor, polis, domstolar och så vidare, är att den tjänar en klass' intressen – vilket under kapitalismen betyder den kapitalägande klassens.

Den hyllade franska författaren Anatole France skrev en gång: ”Lagen är lika för alla, och förbjuder såväl rika som fattiga att sova under broarna, att tiggas på gatan och att stjäla bröd.” Långt tidigare gjorde Solon – som skrev det antika Atens statsförfattning, och visste ett och annat om lagar och rättssystem – följande observation: ”Lagen fungerar som spindelns nät; den fångar de små, men slits sönder av de stora.” Dessa ord avslöjar skoningslöst den borgerliga legalitetens verklighet.

I en formellt borgerligt demokratisk regim som den svenska kan vem som helst säga (nästan) vad de vill, så länge det är bankerna och de stora monopolen som fattar alla viktiga beslut. Med andra ord är den borgerliga demokratin bara ett sätt att förverkliga storfinansens diktatur. Erfarenheterna av årtionden av socialdemokratiskt regeringsinnehav är det tydligaste exemplet på detta.

Socialdemokratin har fortfarande en massbas i Sverige. Partiet hade regeringsmakten under större delen av förra århundradet och genomförde många viktiga reformer. Detta var möjligt under en tid då den svenska kapitalismens ekonomiska utveckling gjorde eftergifter möjliga – och den svenska arbetarklassens starka organisationer kunde sätta kraft bakom sina krav. Socialdemokratin var däremot alltid noga med att lämna den verkliga kontrollen och samhällets styre i bankireernas och kapitalisternas händer. Men i dag är situationen helt annorlunda. Den svenska arbetarklassen kan inte längre hoppas på några reformer, utan kommer tvärtom bara att drabbas av ännu fler försämringar.

Genom årtiondena, särskilt i perioder av välstånd och relativ klassfred, växer ett mäktigt byråkratiskt skikt fram inom arbetarrörelsen. Det fungerar som en kraftfull broms på arbetarnas rörelse och är därför kapitalisternas främsta försvar mot arbetarklassen. Detta stämmer särskilt bra in på Sverige. På samma sätt som staten reser sig över resten av samhället, reser sig den socialdemokratiska och fackliga byråkratin över arbetarklassen och dominerar den.

Den svenska socialdemokratin är nära förbunden med den borgerliga staten. I själva verket är den byråkratiska apparaten inom Socialdemokraterna, SSU och LO en spegelbild av den borgerliga statsapparaten. På ytan är de ”demokratiska” men i verkligheten är de demokratins absoluta motsatser. Socialdemokratins maktfullkomliga byråkratiska apparat vaktar över organisationen, och har en lång historia av att rensa ut alla former av olikänkande och oppositionella. Man har förföljt, bestraffat och utslutit revolutionärer med en effektivitet och skoningslöshet som hade gjort KGB avundsjuka.

Den fanatiska iver med vilken man bedrivit häxjakt på oppositionella beror inte på trohet mot demokratins principer. Snarare är förföljelsen ett resultat av att den uppblåsta och bortskämda kasten av välbetalda funktionärer och byråkrater, som styr och kontrollerar partiet och ungdomsförbundet, har ett brinnande behov av att försvara sina materiella egenintressen. På detta sätt är socialdemokratin mycket lik den borgerliga stat som den så lojalt försvarar.

Vänsterpartiet bildades 1917 när det socialdemokratiska partiets vänsterflygel utslöts för att de kritiserat partiets högersväng. Ungdomsförbundet anklagades för att utgöra ett ”parti inom partiet” när de vägrade acceptera den så kallade munkorgsstadgan, som skulle förbjuda intern kritik. Under intryck av den ryska revolutionen rörde sig det nybildade partiet till en början snabbt i marxistisk riktning. Tyvärr har Vänsterpartiet sedan länge förlorat sitt revolutionära ursprung – och fungerade i flera årtionden bara som en lojal ja-sägare till Sovjetunionen och stalinisterna i Moskva.

Under senare år har partiet alltmer agerat som ett stöd för socialdemokratin, och hjälpt dem genom att ge ett vänsteralibi till deras nedskärningspolitik. Ironiskt nog är det nu i Vänsterpartiet som man hotat revolutionära marxister med utslutning för kritik av ledningens

politik. Efter årtionden av arbete i de borgerliga parlamenten har partiet anpassat sig till den borgerliga politikens villkor, och har ofta mer gemensamt med socialdemokratiens proffspolitiker än de arbetare som en gång utgjorde partiets stomme.

Den svenska staten

Medan den brittiska borgarklassen döljer sitt maktinnehav bakom traditioner, ceremonier, pompa och ståt som gått i arv ända från medeltiden, utövar den svenska borgarklassen sin makt på ett mer sofistikerat och ”modernt” sätt. Den svenska staten framstår som mer enkel, mänsklig och demokratisk. Det är ingen slump att svenska myndigheter var först i världen med att avskaffa formellt tilltal mellan höga chefer och ”vanliga arbetare”, för att i stället använda du eller förnamn.

Men trots denna förfining kvarstår faktum: chefer är fortfarande chefer och arbetare är fortfarande arbetare. Den ”vänliga” formen är avsedd att dölja det verkliga innehållet av klasskillnader, förtryck och exploatering. Detta är lika mycket ett bedrägeri och ett skådespel för att dölja statens verkliga natur som den brittiska statens medeltida bråte.

I Sverige är de demokratiska illusionerna djupt rotade. Det har sina materiella orsaker. Den svenska kapitalismen genomgick en lång period av stadig tillväxt, som gjorde att det fanns utrymme för vissa förbättringar för arbetarklassen. På så sätt mildrades klasskonflikterna, och falska förhoppningar skapades om att ett fredligt demokratiskt samhälle är möjligt även under kapitalismen.

Men staten är i verkligheten organiserat våld. Det gäller lika mycket i en demokratisk stat som Sverige som överallt annars. Den enda skillnaden är att verkligheten dolts bakom den borgerliga demokratiens falska leende. Men denna illusion kommer inte att kunna överleva under den stormiga period som just nu utvecklar sig världen över, och som Sverige inte kan isolera sig från.

Om man vill få en mer rättvis bild av den svenska statens karaktär kan man tala med de nyanlända flyktingar som drabbats av polisens våld. Det blir då uppenbart att polisen inte på något sätt har varit neutral i sin hantering av flyktingar. Lika lite har den varit opartisk i sin behandling av fascister och antifascister. Fakta talar för sig själva.

År 2014 attackerade ridande polistrupper utan förvarning en fredlig antifascistisk demonstration i Malmö. Bepansrade bussar och polishästar plöjde utan förvarning väg rakt in i demonstrationen. Tio demonstranter dömdes för våldsamt upplopp, bland annat för att ha kastat en plastflaska på poliserna och knuffat dem – ett milt brott i jämförelse med att rida ner folk. Men förundersökningen om polisens agerande lades ned. Detta var bara en i raden av demonstrationer (Jönköping, Stockholm, etc.) där små gäng från fascistiska grupper har skyddats av polisen. Till detta kan vi lägga de återkommande attackerna på flyktingboenden och moskéer som tillåts ske utan att polisen svarat med några motåtgärder.

Medan antifascister utsätts för polisvåld och får hårda straff för påstådda ordningsbrott, kommer fascisterna som står för det verkliga våldet undan med en smäll på fingrarna. Mordförsöket på vänsteraktivisten Showan Shattak, som utfördes av två nazister 2014, ledde till en fällande misshandelsdom med bara tre års fängelse för den ena förövaren, medan den andra friades helt. Från den borgerliga lagens synvinkel är det självförsvar när man knivhugger en person i ryggen – om den skyldige är fascist. Samtidigt har en rad vänsteraktivister blivit dömda till böter och fängelse i uppemot fem och ett halvt år just för att de agerat i självförsvar mot attacker från fascister och polis.

Naturligtvis har den svenska borgarklassen i det nuvarande läget ingen *omedelbar* användning av fascistiska gäng. Bankernas och storfinansens intressen garanteras av långt mer respektabla

krafter – nämligen av de socialdemokratiska och fackliga ledarna. De fascistiska och nazistiska gängen utgör minimala grupper, som den härskande klassen oftast betraktar som ett irritationsmoment som de måste hålla tillbaka. Under de senaste åren har de emellertid gett dem ett allt större manöverutrymme, och i viss utsträckning till och med uppmuntran. Den härskande klassen vet mycket väl att de kan behöva deras tjänster någon gång i framtiden.

Det är viktigt att förstå att det polisvåld vi i dag ser mot flyktingar och invandrargrupper, i morgon kommer att användas mot alla svenska arbetare och unga. Sverige kan inte bibehålla sin nuvarande privilegierade ställning i den internationella kapitalismen för evigt. Den kapitalistiska krisens kalla vindar kommer att blåsa bort de sista resterna av stabil trygghet, och orsaka en skärpning av klasskampen.

När den härskande klassen inte längre kan hålla folk i schack med vanliga medel, kommer de inte att tveka inför att använda våld. Det är direkt farligt att tro något annat. I takt med att kapitalismens globala kris börjar påverka Sverige på allvar, kommer den demokratiska fernissan att spricka och visa den polisära repressionens och det statliga våldets nakna ansikte. Polisens batonger kommer att krossa alla kvarvarande demokratiska illusioner.

”Proletariatets diktatur”

När Karl Marx beskrev övergångsperioden mellan kapitalism och socialism använde han begreppet ”proletariatets diktatur”. Detta begrepp har orsakat allvarliga missförstånd genom åren. Nuförtiden har ordet *diktatur* en innebörd som var främmande för Marx tid. I en era som upplevt Hitlers och Stalins fruktansvärda brott väcker det mardrömslika tankar på koncentrationsläger, gaskamrar och hemlig polis. Men att ordet skulle få denna innebörd var det omöjligt att ens tänka sig då Marx levde.

Marx lånade sitt ord *diktatur* från det gamla romarriket, där det var namnet på en situation i krigstid, då de vanliga reglerna för politiskt styre tillfälligt sattes åt sidan. Bara tanken på en totalitär diktatur som Stalins Ryssland, där staten förtryckte arbetarklassen för att gynna en privilegierad kast av byråkrater, skulle ha gjort Marx förskräckt. I själva verket är ”proletariatets diktatur” bara en annan term för arbetarklassens politiska styre – det vill säga *en arbetardemokrati*.

Idéerna om hur proletariatets diktatur skulle kunna fungera i praktiken fick Marx då han studerade arbetarnas styre i Pariskommunen 1871. Kommunen var en storslagen episod i den internationella arbetarklassens historia. Med arbetarklassen i spetsen lyckades de förtryckta massorna för första gången störta den gamla statsmakten och i vart fall påbörja uppgiften att förändra samhället. Utan någon tydlig handlingsplan, utan ledarskap eller organisation, uppvisade folkmassorna ett förbluffande stort mått av mod, initiativförmåga och uppfinningsrikedom. Men i sista hand ledde avsaknaden av ett rakryggat och förutseende ledarskap och ett tydligt program till ett fruktansvärt nederlag.

Marx och Engels utvärderade Kommunens erfarenheter och underströk såväl dess framsteg som dess brister och misstag. I stort sett alla problem kan hänföras till det svaga ledarskapet. Kommunens ledare var en blandad skara, bestående av alltifrån ett fåtal marxister till reformistiska och anarkistiska grupperingar. En anledning till att Kommunen misslyckades var att den inte genomförde en revolutionär offensiv mot den reaktionära regering som befann sig i det alldeles närbelägna Versailles. Detta gav kontrarevolutionens styrkor tid att samla sig och anfälla Paris. Över 30 000 människor slaktades av kontrarevolutionen. Kommunen bokstavligen begravdes under likhögarna.

Marxism och anarkism

Den moderna staten är ett byråkratiskt monster som slukar kolossala mängder av de rike-

domar som produceras av arbetarklassen. Marxister är överens med anarkisterna om att staten är ett ohyggligt verktyg för förtryck som måste avskaffas. Men frågan är: Hur? Av vem? Och vad ska ersätta den? Detta är grundläggande frågor för varje revolution.

Anarkister förkastar helt enkelt staten i allmänhet och av princip. Vid en första anblick kan den inställningen verka ytterst revolutionär. I praktiken visar den sig i stället vara raka motsatsen. För att visa detta måste vi gå från anarkismens teori till dess praktik. År 1936 reste sig de anarkistiska arbetarna i Barcelona – som utgjorde den mest tappra och revolutionära delen av den spanska arbetarklassen – och krossade fascisterna, som förberedde sig på att ansluta sig till general Francos kontrarevolutionära uppror.

Inom kort hade arbetarna tagit kontrollen. Fabrikerna ockuperades under arbetarkontroll, och den enda maktfaktorn i Barcelona var det anarkistiska CNT:s och vänsterpartiet POUM:s väpnade miliser. Den gamla statsapparaten och den borgerligt nationalistiska regeringen i Generalitat var som bortblåst. I allt väsentligt hade arbetarklassen tagit makten i sina egna händer.

Detta erkändes också av nationalisternas ledare Companys, som var ordförande i Generalitat. Han bjöd in anarkisternas ledare till sitt kontor, och mötte dem med följande ord: ”Nåväl mina herrar, uppenbarligen har ni tagit makten. Således borde ni nu tillsätta en regering.” De anarkistiska ledarna blev förnärmade och svarade bryskt att de vägrade, eftersom de var motståndare till alla typer av regeringar. Detta var ett ödesdigert misstag som ledde till revolutionens nederlag och Francos seger.

Just där och då hade det varit en enkel sak för anarkisterna att bilda en arbetarregering i Katalonien. Allt som hade krävts var att sammankalla en kongress av valda representanter från fabrikskommittéerna och arbetarmiliserna, som sedan hade kunnat inrätta sig som en revolutionär arbetarregering. En sådan hade kunnat uppmana arbetare och bönder i resten av Spanien att följa deras exempel.

Om nu anarkisterna tyckte illa om själva ordet regering eller stat, hade de ju kunnat kalla den för en kommun eller vad som helst. Men det enda sättet att garantera revolutionens seger hade varit att bilda någon form av fast organisation för den makt som arbetarklassen redan hade. Detta var något som de vägrade att göra. Resultatet blev en katastrof. Med stalinisternas hjälp återupprättade borgarklassen den gamla staten på bara några månader, och inledde sitt försök att stoppa revolutionen. I maj 1937 iscensatte stalinisterna en provokation och krossade Barcelonas arbetarklass.

Vilken roll spelade de anarkistiska ledarna i allt detta? De vägrade först att bilda en egen regering i Katalonien. Därefter gick de med i republikens borgerliga regering, vilken var i full färd med att avskaffa alla revolutionens framsteg och därigenom bereda vägen för Franco. De anarkistiska ministrarna (jo, så var det – anarkistiska ministrar!) deltog aktivt i undertryckandet av revolutionen i Barcelona. Federica Monseny begav sig personligen till barrikaderna för att övertala arbetarna att ge upp. Knappt hade de lagt ned sina vapen förrän stalinisterna gick till fullskaligt angrepp mot både anarkisterna och POUM. Nederlaget var början på slutet för den spanska revolutionen.

Detta är inget isolerat exempel. Före första världskriget dominerades de franska fackföreningarna av anarkosyndikalister. De förespråkade en generalstrejk mot kriget. Men så snart kriget bröt ut, glömde de anarkosyndikalistiska ledarna bort sina principer och slöt en patriotisk fredspakt med borgerligheten – den så kallade heliga unionen (*”union sacrée”*).

Detta visar hur rätt Trotskij hade när han anmärkte att anarkismens teori om staten är som ett paraply fullt med hål – värdelöst precis när det regnar. I ett tal som Trotskij höll under inbördeskriget som följde den ryska revolutionen, sammanfattade han marxismens inställning

till staten:

”Borgarklassen säger: rör inte statsmakten, den är de bildade klassernas okränkbara privilegium. Men anarkisterna säger: rör den inte; den är en uppfinning från helvetet, en djävulsk apparat, ha inte med den att göra. Borgarklassen säger: rör den inte, den är helig. Anarkisterna säger: rör den inte, det är en synd. Båda säger: rör den inte. Men vi säger: inte bara rör den, utan ta den i era händer, och sätt den i arbete för era egna syften, för att avskaffa privategendomen och genomföra arbetarklassens befrielse.”

Från erfarenheten av Pariskommunen drog Marx slutsatsen att arbetarklassen inte bara kunde ta över den gamla existerande statsapparaten utan måste besegra och krossa den. I *Staten och revolutionen* sammanfattade Lenin marxismens ståndpunkt: ”Marx uppfattning är att arbetarklassen måste *krossa, slå sönder* 'det färdiga statsmaskineriet' och inte begränsa sig till att bara ta över det.”

I polemik med anarkisternas förvirrade idéer förklarade Marx att arbetarklassen behöver en stat för att övervinna den gamla utsugande klassens motstånd. Men på denna viktiga punkt har Marx ord förvrängt av både borgare och anarkister. Arbetarklassen måste krossa den rådande (borgerliga) staten. På den punkten är vi överens med anarkisterna. Men vad händer sedan? För att kunna genomföra den socialistiska samhällsomvandlingen, behöver vi en ny makt. Vilket ord vi väljer att använda – stat, kommun eller något annat – saknar all betydelse. Arbetarklassen måste organisera sig och därför inrätta sig som den ledande kraften i samhället.

Arbetarklassen behöver en egen stat, men den staten kommer inte att likna någon annan stat som vi har sett i historien. En statsapparat som representerar den överväldigande majoriteten av befolkningen behöver varken en enorm stående armé eller mängder av poliser. I själva verket behövs inte ens en stat i egentlig mening – det kommer att räcka med en halvstat liknande Pariskommunen. Långt ifrån något totalitärt byråkratiskt monster, kommer staten efter arbetarklassens maktövertagande att vara mycket mer demokratisk än den mest demokratiska borgerliga republik – utan tvekan betydligt mer demokratisk än den svenska staten är i dag.

I sin bok *Den förrådade revolutionen* anmärker Trotskij beträffande *Staten och revolutionen* att:

”Ett och ett halvt år efter revolutionen fick samma djärva syn på statens roll i proletarietets diktatur sin slutliga utformning i bolsjevikpartiets program, inklusive avsnittet om armén. En stark statsmakt, men utan mandariner; väpnade styrkor, men utan samurajer! Det är inte försvarets uppgifter som skapar en militär och statlig byråkrati, utan samhällets klasstruktur överförd på försvarsorganisationen. Armén är endast en kopia av de sociala relationerna. Kampen mot utländska faror nödvändiggör naturligtvis, så väl i arbetarstaten som i andra, en specialiserad militärteknisk organisation, men under inga förhållanden en privilegierad officerskast. Partiprogrammet kräver att den stående armén ersätts med ett beväpnat folk.

Regimen under proletarietets diktatur upphör alltså från första början att vara en 'stat' i ordets gamla betydelse – det vill säga en särskild apparat för att hålla majoriteten av folket nedtryckt. Den materiella makten, liksom vapnen, övergår direkt till sådana arbetarorganisationer som sovjeterna. Staten som byråkratisk apparat börjar tyna bort redan under den proletära diktaturens första dag.”

Staten efter oktoberrevolutionen 1917

Den arbetarstat som etablerades genom bolsjevikernas revolution år 1917 var varken byråkratisk eller totalitär. Innan den stalinistiska byråkratin tillskansade sig makten var det tvärtom *den mest demokratiska stat som någonsin existerat*. Sovjetmaktens grundläggande principer uppfanns varken av Marx eller Lenin. Principerna föddes i stället ur konkreta erfarenheter från Pariskommunen och från de sovjeter som spontant växte fram under de

ryska revolutionerna 1905 och 1917.

Till de ryska arbetar- och soldatsovjeterna valdes inte professionella politiker eller byråkrater, utan vanliga arbetare, bönder och soldater. Sovjeterna var inte en främmande makt som stod över samhället, utan en makt som direkt baserades på folkets egna initiativ underifrån. Deras lagar fungerade inte som lagar i en kapitalistisk stat. Sovjeterna var en helt annorlunda typ av makt än de parlamentariska borgerligt-demokratiska republiker som i regel finns i de avancerade länderna i Europa och Amerika. I en eller annan form har det spontant uppstått sovjeter, arbetarråd eller embryon till sovjeter i så gott som varje revolution sedan dess.

Engels förklarade för länge sedan att i varje samhälle där kulturen, vetenskapen och samhällsmakten är i händerna på en minoritet, kommer denna minoritet att utnyttja och missbruka sin position för att gynna sig själv. Lenin insåg tidigt faran för att Rysslands underutvecklade ekonomi skulle kunna leda till en byråkratisk urartning av revolutionen.

En verklig arbetarstat har ingenting gemensamt med det byråkratiska monster som existerar i dag, och ännu mindre med det som existerade i Stalins Ryssland. Lenin var en svuren fiende till byråkratin. Han underströk alltid att arbetarklassen endast behöver ”en stat så uppbyggd, att den omedelbart börjar dö bort och inte kan undgå att dö bort”. I *Staten och revolutionen* lade Lenin fram de grundläggande villkoren för arbetarnas demokratiska kontroll över staten:

1. Fria och demokratiska val med rätt att återkalla alla valda funktionärer.
2. Att inga valda funktionärer får en högre lön än yrkesutbildade arbetare.
3. Ingen stående armé eller polis, utan i dess ställe ett väpnat folk.
4. Gradvis ska alla medborgare turas om att utföra alla administrativa uppgifter – varenda kock ska kunna bli statsminister. ”När alla turas om att vara 'byråkrater', så kan ingen bli 'byråkrat'.”

Lenin formulerade inte dessa villkor för en fullt utvecklad socialism eller kommunism, utan för den allra första perioden med en arbetarstat – perioden av övergång från kapitalism till socialism. Detta program för arbetardemokrati var direkt avsett att motverka en byråkratisering av arbetarstaten. Detta blev också grund för bolsjevikernas partiprogram 1919.

Övergången till socialism – en högre form av samhälle baserad på verklig demokrati och överflöd åt alla – kan endast bli verklighet genom *arbetarklassens aktiva och medvetna deltagande i styret av samhället, av industrin och av staten*. Detta faktum ligger till grund för Marx, Engels, Lenins och Trotskijs hela uppfattning. Vem som helst kan förstå att detta program är helt demokratiskt och raka motsatsen till något byråkratiskt envælde. Socialismen, som marxister förstår den, måste vara demokratisk – annars är det inte socialism.

Kommunism eller stalinism?

Bourgeoisin* och dess försvarare försöker förvirra arbetare och ungdomar genom att koppla samman den kommunistiska idén med Stalins monstruösa byråkratiska och totalitära regim i Ryssland. ”Så du drömmer om kommunism? Varsågod! Detta är kommunism! Berlinmuren är kommunism! Ungern 1956 är kommunism! Arbetslägren i Sibirien är kommunism!” Den typen av argument känner vi inte bara igen från borgare och reformister, utan även från anarkister. Det är usla och falska anklagelser.

Den arbetarstat som bildades genom bolsjevikrevolutionen var den raka motsatsen till det byråkratiska totalitära monster som skapades av Stalin. Den unga sovjetstaten, under Lenins

* *Bourgeois* – borgarklassen i bred bemärkelse, det vill säga kapitalisterna och deras anhang. Ordet har sitt ursprung i franskan.

och Trotskijns ledning, skapades för att underlätta arbetarnas deltagande i alla administrativa uppgifter, med det medvetna målet att stadigt minska behovet av ”särskilt utbildade funktionärer” och därigenom minska statsapparaten maktmonopol. Strikta begränsningar sattes på de statsanställdas lön, befogenheter och privilegier för att förhindra framväxten av en privilegierad kast. Som Lenin förklarade:

”Grunddragen hos denna typ [av stat] är: 1) Makten har inte sitt ursprung i en lag som diskuterats och antagits av parlamentet på förhand, utan i folkets direkta initiativ underifrån och lokalt – det direkta 'erövrandet', för att använda ett vanligt uttryck; 2) Polisen och armén, som är institutioner avskilda från och riktade mot folket, ersätts med hela folkets direkta beväpning – i en sådan stat upprätthålls ordningen av de beväpnade arbetarna och bönderna själva, av det beväpnade folket självt; 3) statstjänstemännen, byråkratin, ersätts antingen på liknande sätt med folkets egen direkta makt eller ställs åtminstone under en särskild kontroll. De blir vanliga funktionärer, som inte bara väljs utan också kan avsättas så snart folket kräver det – från att ha varit ett privilegierat skikt med en hög lön enligt borgerliga normer för sina 'poster', blir de arbetare av ett särskilt 'vapenslag', vars lön inte överstiger den genomsnittliga lönen för en yrkesskicklig arbetare.

Just i detta, och bara i detta, bestod Pariskommunens väsen som en särskild statstyp.” (Lenin, ”*Om dubbelväldet*”)

Faktum är att den tidiga sovjetrepubliken inte var en stat i vanlig bemärkelse, utan ett organiserat uttryck för det arbetande folkets revolutionära makt. För att använda Engels uttryck, var den en ”halvstat”, organiserad för att med tiden vittra bort och upplösas i samhället, vilket skulle bereda vägen för en kollektiv förvaltning och ett samhälle till förmån för alla, utan våld eller tvång. Det, och bara det, är marxismens verkliga uppfattning om arbetarstaten.

Men den tidiga sovjetrepublikens arbetardemokrati, som oktoberrevolutionen etablerat, överlevde inte. Redan i början av 1930-talet hade alla de punkter som nämndes ovan avskaffats. Under Stalin genomgick arbetarstaten en fruktansvärd byråkratisk degenerering som slutade i etableringen av en monstruös totalitär regim och den fysiska utrotningen av Lenins parti. Den avgörande faktorn i den stalinistiska politiska kontrarevolutionen i Ryssland var revolutionens isolering i ett underutvecklat land. Det sätt som denna politiska kontrarevolution ägde rum på redde Trotskij ut i *Den förrådade revolutionen*.

Under de miserabla levnadsförhållanden som rådde i Ryssland, med fattigdom och analfabetism, kunde inte den ryska arbetarklassen hålla sig kvar vid makten. Revolutionen genomgick en byråkratisk degenerering som ledde till stalinismens framväxt. Till skillnad från vad de borgerliga historikerna lögnaktigt påstår var stalinismen inte ett resultat av bolsjevismen, utan dess värsta fiende. Vi kan jämföra Stalins relation till Marx och Lenin med den relation som Napoleon hade till jakobinerna, eller påven till de tidiga kristna.

Kampen för socialism

Över hela världen har bourgeoisin gått till angrepp mot levnadsvillkor, löner, pensioner, jobb och arbetsförhållanden. Under dessa förhållanden är det viktigt att förstå att även när arbetarklassen lyckas vinna en strid och tvinga kapitalisterna till eftergifter, så kommer dessa segrar enbart att bli tillfälliga. Vad kapitalisterna ger med den ena handen i dag, tar de tillbaka i morgon med den andra. Vid en given tidpunkt kommer detta att innebära en enorm skärpning av klasskampen.

Det är självklart att vi måste använda varje tillgängligt demokratiskt medel för att försvara våra rättigheter och bereda vägen för den socialistiska samhällsomvandlingen, inklusive att delta i lokala, regionala och nationella val. Till skillnad från anarkisterna förstår vi att den socialistiska revolutionen är otänkbar utan den dagliga kampen för förbättringar under kapitalismen, för alla sorters delkrav och reformer. Det är det enda sättet som massorna kan

organiseras och skolas under kampens gång – och de nödvändiga vapnen för att omdana samhället smidas.

Samtidigt som vi kämpar mot alla försök från kapitalisterna att lägga krisens bördor på arbetarnas och deras familjers axlar, måste vi kämpa för en verklig arbetarregering som kan genomföra ett program där bankerna, jorden och de stora monopolen nationaliseras under arbetarnas demokratiska styre och kontroll. Det är det enda sättet att försvara arbetarnas levnadsstandard och dyrköpta rättigheter.

Det viktigaste är att säga sanningen till arbetarklassen, som har tröttnat på lögn och bedrägeri. Sanningen är att det enda sättet att lösa den nuvarande krisen är en radikal omvandling av samhället, som sätter stopp för bankernas och monopolens herravälde. Alla andra lösningar kommer att sluta i katastrof. Det vore naivt att föreställa sig att den härskande klassen bara skulle sitta med armarna i kors under en arbetarregering som var fast besluten att förändra samhället. En arbetarregering kommer omedelbart att stöta på våldsamt motstånd från bankirerna och kapitalisterna.

Borgerligheten anklagar alltid marxisterna för att förespråka våld. Detta är högst ironiskt, med tanke på den stora mängd vapen som den härskande klassen har samlat på sig, arméerna av tungt beväpnade militärer, poliser, fängelser, och så vidare. Ingen härskande klass har någonsin gett upp sina rikedomar, sin makt och sina privilegier utan motstånd – och det betyder vanligtvis att de inte skyr några medel. Varje revolutionär rörelse kommer att stöta på detta maskineri av statligt förtryck.

Det är inte vi som förespråkar våld. Vi är beredda att utnyttja varje liten öppning som den borgerliga demokratin erbjuder oss. Men vi ska inte lura oss själva. Under demokratins tunna fernissa lever vi under bankernas och de stora företagens diktatur. Medan folket får höra att de kan bestämma landets riktning demokratiskt genom valen, fattas alla viktiga beslut i själva verket bakom stängda dörrar i kapitalisternas styrelserum. Ett fåtal bankirers och kapitalisters intressen väger mycket tyngre än miljoners vanliga medborgares röster i ett val.

Den härskande klassen är inte alls några motståndare till våld i sig. Tvärtom grundar sig deras makt på våld i många olika former. Det enda våld borgarklassen avskyr är de fattigas och förtrycktas försök att försvara sig mot den borgerliga statens organiserade våld. Med andra ord är de motståndare till våld som riktar sig mot deras klass' styre, makt och egendom. Storfinsansens diktatur döljs vanligtvis bakom välputsade fasader. Men under avgörande händelser spricker den demokratiska fasaden, och kapitalets diktatur avslöjar sitt fula tryne.

Frågan är om vi, folket, har rätten att bekämpa kapitalets diktatur och sträva efter att störta den. USA:s grundlagsfäder tvekade inte på den punkten. De försvarade rätten för folket att göra väpnat uppror mot en tyrannisk regering. Delstaten New Hampshires konstitution från 1784 informerar oss om ”att inte göra motstånd mot maktfullkomlighet och förtryck är absurt, ett slavbeteende, och destruktivt för människans godhet och lycka”. Det är inga dåliga anvisningar.

Innebär en revolution nödvändigtvis våld? Svaret på frågan beror på ett flertal omständigheter. Den härskande klassen har alltid ett våldsmonopol, som uttrycks tydligast i staten själv. Men det finns en kraft i samhället som är långt starkare än också de mäktigaste stater eller arméer: styrkan hos arbetarklassen då den väl organiseras och mobiliseras för att förändra samhället. Inte ett hjul snurrar, inte en telefon ringer, inte en glödlampa lyser utan arbetarklassens tillstånd! När denna enorma makt väl mobiliseras, finns det ingen kraft på planeten som kan stoppa den.

Den svenska arbetarrörelsen är en oerhörd maktfaktor som har all den styrka som krävs för att kunna förändra samhället. Det finns mäktiga fackliga organisationer, som redan är mer än

kapabla att störta kapitalismen, om de miljoner arbetare som de organiserar mobiliserades för detta ändamål. Fackföreningarnas och de reformistiska partiernas ledare styr över mäktiga organisationer, som skulle kunna genomföra en fredlig samhällsomvandling. Men om de inte är beredda att använda sin makt, kan det leda till en våldsamt utveckling i framtiden. Ansvaret för detta skulle helt och hållet vila på de reformistiska ledarna.

Utan de reformistiska ledarnas hjälp skulle det kapitalistiska systemet inte överleva särskilt länge. Problemet är att dessa ledare inte har någon som helst avsikt att föra en allvarligt menad kamp mot kapitalismen. Tvärtom skyr de en sådan kamp som pesten. *Det var därför som Trotskij sade att mänsklighetens kris i sista hand kan reduceras till krisen för arbetarklassens ledarskap.* Den mest brådskande uppgiften för Sveriges arbetare är inte att störta staten, utan att kämpa för att vinna tillbaka kontrollen över sina egna organisationer.

Revolutionära traditioner

Den svenska arbetarklassen har tidigare haft väldigt militanta och revolutionära traditioner. Arbetarnas organisationer föddes ur våg efter våg av intensiva klasstrider och strejker. Bolsjevikrevolutionen 1917 vann den svenska arbetarklassens sympatier, och väckte en ny våg av uppror och massprotester, även inom armén.

För många år sedan träffade jag den välkända svenska revolutionären Anton Nilson. I sin ungdom dömdes han till döden för att ha planterat en bomb på ett skepp med strejkbrytare. Han fick senare sitt straff omvandlat till livstid, och en massrörelse uppstod för att befria honom. Denna nådde sin högsta punkt när 10 000 arbetare marscherade till fängelset på första maj 1917 för att få honom frigiven. Demonstranterna misslyckades med detta – men i oktober 1917 blev Anton Nilson och två andra benådade av en koalitionsregering av liberaler och socialdemokrater.

Omedelbart därefter åkte Anton Nilson till Ryssland där han anslöt sig till bolsjevikerna, och slogs som flygplanspilot på den röda sidan i inbördeskriget. Nilson hjälpte till med att organisera luftförsvaret av Moskva, och tog sedan befäl över det Röda flygvapnet vid den baltiska fronten. För hans tjänst i fält, valde hans kamrater ut honom till att få en utmärkelse av Leo Trotskij.

När jag träffade honom var han visserligen en gammal man i nittioårsåldern, men den revolutionära glöden brann ännu i hans hjärta. Hans sinne var lika skarpt, ögonen lika nyfikna, rösten hade samma styrka och hans tro på den socialistiska revolutionen var lika fast som under ungdomens dagar. När han anlände till London insisterade han på att få komma till Highgates kyrkogård – till Karl Marx grav. Stående framför sin hjältes grav levererade han ett tal som började med orden: ”Nåväl, Karl Marx, nu står jag här till sist.” Jag minns inte resten, förutom att det var en rörande och inspirerande bekräftelse av hela hans revolutionära övertygelse. Han avled kort därefter.

Den stormiga strejkvågen under den första halvan av 1920-talet involverade i genomsnitt 90 000 arbetare och fyra miljoner förlorade arbetsdagar varje år. Konflikterna fortsatte in på 1930-talet – med färre involverade arbetare men lika många förlorade arbetsdagar. Strejkerna blev längre och mer bittra. I maj 1931, under en lokal generalstrejk i Ådalen, öppnade den svenska militären eld med kulsprutor rakt in i en fredlig demonstration. Fyra demonstranter och en åskådare sköts ihjäl och fem andra skadades.

Dödsskjutningarna utlöste en enorm proteststorm. Landshövdingen ställdes inför rätta men friades. De ansvariga officerarna kaptan Mesterton och Beckman dömdes först av krigsrätten, men friades efter att de överklagat domen – vilket bekräftades av Högsta domstolen. Två soldater som fungerat som kulspruteskyttar ställdes också inför rätta. Den ena friades, och den andra dömdes till tre dagars husarrest ”med indragen soldatlön”.

Vi kan jämföra den milda behandlingen av mördarna med de hårda straff som demonstranterna dömdes till. Axel Nordström, som blev utpekad som ledare för protesterna, dömdes till två och ett halvt års straffarbete. Ingen ersättning gavs till de skadade demonstranterna eller till de fem mördade arbetarnas familjer. Här ser vi den svenska statens verkliga ansikte. Denna brutala verklighet får den svenska arbetarklassen aldrig glömma.

Efter en lång period av fredligt klassamarbete och industriell framgång flammade hårda strejker på nytt upp under 1970-talet, vilket kulminerade i storkonflikten 1980, när en masslockout möttes av strejker i en konflikt som omfattade över 800 000 arbetare och 4,2 miljoner förlorade arbetsdagar.

Tyvärr är dessa traditioner vilande sedan många år, men det är oundvikligt att de återuppstår under drastiskt förändrade förhållanden. Förutsättningarna för den gamla klassarbetspolitiken är borta. Allt fler aktivister kommer att inse behovet av ett konsekvent revolutionärt program. Detta kan endast tillhandahållas av marxismen.

De svenska marxisternas huvuduppgift är att bygga en revolutionär tendens med en fast förankring inom arbetarklassen och ungdomen. Och det är omöjligt att bygga en revolutionär tendens utan revolutionär teori. Det revolutionära partiet är arbetarklassens minne. Vi har en plikt att påminna arbetare och ungdomar i Sverige om de storslagna traditionerna från det förflutna och att göra Marx, Engels, Lenins och Trotskijs skrifter allmänt tillgängliga. En av de allra viktigaste av dessa skrifter är Lenins bok *Staten och revolutionen*, vars idéer är lika relevanta i dag som de var när boken skrevs för ett hundra år sedan.

London, 7 juli 2017.

Originalalets titel: *The Role of the State and Social Democracy*

Lästips

Lenin: [Stat och revolution](#) samt [Om staten](#) (från 1919)

Paul Le Blanc: [Lenin och det revolutionära partiet](#) och [Ofullbordad leninism](#)

Marcel Liebman: [Lenins leninism](#)

Ernst Fischer och Franz Marek: [Vad Lenin verkligen sagt](#) (introduktion till Lenins tänkande)